

Den volgenden morgen trok de zwerver een k o n e n g - p l a n t uit en ziet — tusschen de wortels hingen goudkorrels, maar tegelijkertijd begon ook de jeuk van de schurftziekte (kesrek), hetgeen hij in zijn eerste vreugde niet bemerkte. „Dewek tampa emas” (Ik heb goud ontvangen), riep hij uit. Van toen af heette de berg Tampa emas, hetgeen langzamerhand in het spraakgebruik Tampomas geworden is.

Nog heden is de Tampomas een in de Inlandsche wereld haast beroemde offerplaats voor menschen, die het een of ander verlangen, doch steeds in eene goede beteekenis. Er wordt toch nooit gehoor geschonken aan verkeerde menschen door Goesti Pangéran Soesoehoenan Legahadji Batara Werat Sadjaga of zijn vrouw Njai Sekar Manapa.

M. BLOKZEIJL.

EEN BOOM MET DOODENDE KRACHT

De Noemfooren en andere Papoesche stammen hebben een woord o r, dat meer dan ééne vertaling toelaat. Maar 't schijnt wel, dat de oorspronkelijke beteekenis is geweest: doodende, althans schadende, kracht.

Jager en visscher hechten meer waarde aan een krachtig o r dan aan behendigheid en ervaring.

O r doet dienst ook om vijanden uit den weg te ruimen, althans hen ziek te maken. De Papoe gelooft niet aan natuurlijke oorzaken van ziekte en dood. Men kan eene vrouw, zonder eenige gemoedsbeweging hooren vertellen, dat haar man „sisiri” (gonorrhoe) heeft. De een of ander heeft m a n i k i b u r (een in 't wild groeiend knolgewas) met a n d a r e k (bengkoedoe) en p i r (gember) gemengd in een bamboe onder eenen boom gelegd. En dat heeft haar man bij ongeluk aangeraakt.

Neusbloeding wordt veroorzaakt door a k e m (dempoel) met p i r te vermengen en dit mengsel iemand te laten gebruiken.

Beri-beri, gebrek aan vitaminen in 't voedsel? 't Mocht wat. Iemand heeft den patient op slinksche wijze bladeren van a k a k (soort kruipplant) te eten gegeven.

Enzoovoort, enzoovoort. De recepten zijn velen.

Maar, vragend naar een boom, welks naam ik reeds genoteerd had, maar dien ik nog niet kende, de a r o e, hoorde ik, dat de ambeers ¹⁾ dien boom k a j o e r a d j a noemen. „K a j o e r a d j a? Waarom noemen ze dien boom kajoe radja?” Antwoord: „Zeker, omdat hij zoo'n krachtige o r heeft”. (Een prachtige reputatie bleken die oude radja's te hebben.)

En toen kreeg ik 't volgende te hooren: Door de krachtige o r, die den boom ten dienste staat, doodt hij alles, wat om hem heen groeit. En menschen, die onder den boom doorloopen, verliezen 't haar. Die reputatie genoot de boom ook elders. Op Tobelo (Halmahera) zal geen vrouw onder den boom doorloopen, als ze niet eerst 't hoofd met een doek heeft bedekt. 't Zelfde vertelde men mij van Tidore.

Een stuk bast of bladeren van dezen boom begraven aan den wortel van een of ander gewas, doet naar 't geloof der Papoea's dit verdorren. En de Biakkers, wanneer ze in vroegere jaren 't oorlogspad betraden en de bedoeling hadden een

¹⁾ Vreemdelingen, inzonderheid Maleisch sprekende.

dicht bevolkte kampong uit te moorden, dan voorzagen ze zich eerst van amuletten, gesneden uit het hout van den aroe. Op Roon, Noemfoor ¹⁾ en ook wel elders, bevestigt men de hakmessen gaarne in heften van aroe-hout gemaakt. Men zegt, dat dit hout er zoo bij uitstek geschikt voor is. 't Zal oorspronkelijk ook wel geweest zijn om aan 't hakmes de doodende kracht van den aroe toe te voegen.

Ik liet me bij een aroe-boom brengen, die midden in een Papoeschen tuin stond. 't Was al een hoog exemplaar. De bast was wit, witter haast dan de bast

van berkeboomen, en 't blad vrij groot. Maar „koninklijk” vond ik den boom niet dadelijk. Ik heb wel eens koninklijker woud-reuzen gezien. Maar alles dood in den omtrek? Dat kon ik niet toegeven. Gras groeide aan den voet van den boom, en zelfs djagoeng was vlak bij den stam tot rijpheid gekomen. Eene opmerking hierover werd beantwoord: „De boom is nu hoog, dan hindert 't zoo erg niet meer”. Ik begreep dat de boom, zoo lang deze nog laag bij den grond groeit, door het groote blad een zwaar lommer veroorzaakt, dat doodend werkt op 't onkruid aan den voet.

Maar de boom heeft iets merkwaardigs; hij is nl. van den wortel tot den top hol. Zelfs heel jonge exemplaren vertoonen dit verschijnsel al. En die holte dient millioenen zwarte mieren tot woonplaats. Ik heb nog niet kunnen ontdekken, welke contraprestatie de mieren leveren voor hun genot van vrije woning.

De *nap naper* (*Hydnophytum montanum*), een plant, die zich aan boomen hecht en uit een vleezig gedeelte bestaat, waaruit eenige bladeren groeien, en die ook aan mierenkolonies huisvesting biedt, heeft ook den naam een

sterke or te bezitten. 't Heet, dat men bij aanraking van de *nap naper* eene zwelling krijgt, die alleen wijkt, wanneer de zwelling aangeraakt wordt door iets, dat met vuur verwarmd is.

Wanneer men een vijand wil benadeelen, neemt men de aarde, waarop de indruk van diens voet staat en werpt die op een *nap naper*. 't Gevolg zal wezen, dat de betrokkene over 't geheele lichaam wonden krijgt en sterft.

'k Wilde voor 't woordenboek, dat ik vervaardig, den wetenschappelijken naam van den aroe weten. Een stuk van den stam, 'n paar bladeren en vruchten

Endospermum formicarum in een Papoeschen tuin.

Foto P. J. Grondel Jr..

¹⁾ Eilanden aan de noordkust van Nieuw Guinee.

naar Buitenzorg gezonden, en daar kwam als antwoord: „De boom heet *Endospermum formicarum* BECCARI; werd voor het eerst gevonden op Anday door BECCARI. Is verwant aan de soort *moluccana*, die reeds door RUMPHIUS beschreven werd als caju radja en caju sommot.”

„Dezelfde deelde mede, dat het sap uit de bladeren tot ontharing werd gebruikt, dat de wortels gebruikt werden als middel tegen pijlgif, terwijl ook het hout, de bast en de bladeren gebruikt werden in de inlandsche geneeskunde.”

De Papoea's kennen den boom ook eenige deugden toe. Van 't hout worden planken gekapt, die mits ze droog gehouden worden, vrij duurzaam zijn. Men gebruikt de boomen ook wel om er kleine prauwen van te maken. De bladeren dienen tot groente en met wortel en bast tot medicijn.

Op Roon heet de boom knapro, d.w.z. „doof” (Windesisch: tenaperoi). Niet omdat de boom dof zou wezen, maar hij biedt een middel tegen doofheid.

De bladstelen zijn gevuld met een zacht merg (als vlierpit), dat gemakkelijk te verwijderen is. Heeft men dit gedaan, dan sluit men de openingen aan beide zijden en houdt den bladsteel boven 't vuur; de lucht er in wordt nu verwarmd en na verwijdering van de proppen, waarmee de openingen gesloten waren, wordt die warme lucht in 't doove oor geblazen. Na twee uren ongeveer, zou de doofheid geweken zijn.

Men ziet, al is de a r o e nog zoo misdadig, er is toch nog wel wat goeds van te zeggen. We zouden naar aanleiding daarvan eene toepassing kunnen schrijven, die betrekking heeft op 't menschedom maar dit zullen we nu maar niet doen.

Manoekwari, December 1928.

F. J. F. VAN HASSELT.

KORTE MEDEDEELINGEN

Waarom gaat de djalak niet op een karbouw zitten? — In de Maart-aflevering van dit tijdschrift komt een aantekening voor van den heer A. W. SPENNEMANN onder den titel „Iets over de gevleugelde vrienden van onze karbouwen”, waarin o.a. wordt gewezen op het feit, dat de djalak (*Sturnopaster jalla*), ofschoon gaarne vertoevende in de nabijheid van weidende buffels, toch nooit op hun rug gaat zitten, zooals bijv. twee andere spreeksoorten, de kaleng mas (*Acridotheres javanicus*) en de kaleng bodas of kaleng poetih (*Graculipica melanoptera*) benevens eenige andere vogels, waarvan de schrijver noemt den koereiger (*Bubulcus coromandus*) en den drongo (*Buchanga longa*). De heer SPENNEMANN vraagt zich af, wat hiervan de oorzaak kan zijn. Ik geloof hem eenigszins op het spoor te kunnen brengen. 't Is niet anders dan een quaestie van smaak, waarover, zooals reeds van ouds bekend is, niet valt te redetwisten. De karbouwenruiters schijnen nl. zeer gesteld te zijn op de huidparasieten van hun viervoetige vrienden, hoofdzakelijk teken en de djalak lust die blijkbaar niet. Waarom deze dan toch zoo dikwijls bij het vee wordt gezien? Wel, hij heeft het voorzien op wat anders, dat de karbouw hem verschaft, al torst deze het niet op zijn vel. De *Sturnopaster* wroeten nl. graag in wat het hoornvee van onder den staart laat vallen, niet zoozeer, omdat dat overschot van de spijsvertering zelf veel bekoring voor ze heeft, doch om de lekkernijen, die het bevat. Wat het precies is, weet ik niet, omdat ik het nooit nauwkeurig onderzocht heb. Het kunnen dus wel ingewandswormen zijn, maar ik geloof het niet, daar de djalaks meestal worden aangetroffen bij uitwerpselen van eenigen ouderdom, waarin het krioelt van eene soort van mestkevers en die meestal ook worden omzwermd door honderden kleine vliegjes. Waarschijnlijk aast dus *Sturnopaster jalla* op deze of op hun larven en poppen. Dit zou uit te maken zijn door maagonderzoek bij eenige daaraan op te offeren spreekuwen. Zeer overwegende bezwaren beletten mij echter mijzelf aan die taak te zetten. Deze zijn 1°